

Yayına Geliş Tarihi: 05.02.2025
Yayına Kabul Tarihi: 01.07.2025
Online Yayın Tarihi: 18.07.2025

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:9, Sayı:2, Yıl:2025, Sayfa:119-146
ISSN: 2587-2206

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

SPOR YÖNETİCİLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN SİGARA İÇME DAVRANIŞINI BELİRLEYEN TOPLUMSAL FAKTÖRLER: İĞDIR ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Musa YILMAZ¹
Ahmet DİNÇ²

Özet

Bu çalışmanın amacı, Spor Yöneticiliği Bölümü öğrencilerinin sigara içme davranışını belirleyen toplumsal dinamikleri ortaya çıkarmaktır. Çalışma, nitel yöntemle dayalı görüşme tekniği ile elde edilen verilere dayanmaktadır. Çalışmanın kuramı fenomenolojidir. Amaçlı örneklem tekniği kapsamında, sigara içme davranışı konusunda deneyim sahibi olan 10 kişi araştırmaya katılımcı olarak seçilmiştir. Elde edilen bulgular, sigara içme davranışının bireysel faktörlerden ziyade toplumsal etkenlerle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Özellikle sigaraya başlama sürecinde, arkadaş grupları, eğitim ortamı, sosyal çevre ve aile yapısı belirleyici rol oynamaktadır. Bunun yanında sigara kullanımı, bireylerin toplumsal ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Sigara içme isteğini tetikleyen faktörlerin başında stres, öfke, üzüntü gibi duygusal durumlar gelirken, mutlu ve keyifli anların da bu davranışı motive edebileceği belirlenmiştir. Bu bireysel gibi görünen faktörlerin, aslında toplumsal bir arka plana sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca toplum genelinde sigara kullanımını engellemeye yönelik kolektif bir bilinç oluşmadığı da bulgular arasındadır. Ancak, toplumsal dayanışma ve direnç sağlandığında, sigara kullanımına yönelik etkili önlemler alınabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, spor bilimleri ile ilgilenen öğrencilerin mesleklerinin doğası gereği sağlıklı kalmaları ve zararlı alışkanlık ve davranışlardan uzak durmaları önemli olduğundan, sigara içme alışkanlığına neden olan bireysel ve toplumsal faktörlerin belirlenmesi bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sigara alışkanlığı, Sosyoloji, Spor yöneticiliği, Fenomenoloji, Iğdır üniversitesi öğrencileri

¹ Dr., musayilmaz114@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9929-7814

² Doç. Dr. Iğdır Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi/Spor Yöneticiliği Bölümü, ahmet.dinc@igdir.edu.tr ORCID ID: 0000-0003-0441-3673

Atf/Citation: Yılmaz M., & Dinç A., (2025). Spor Yöneticiliği Bölümü Öğrencilerinin Sigara İçme Davranışını Belirleyen Toplumsal Faktörler: Iğdır Üniversitesi Örneği. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 119-146.

SOCIAL FACTORS DETERMINING THE SMOKING BEHAVIOR OF SPORTS MANAGEMENT DEPARTMENT STUDENTS: İĞDIR UNIVERSITY EXAMPLE

Abstract

The aim of this study is to show the social dynamics that determine the smoking behavior of Sport Management Students. The study is based on data obtained through a qualitative interview technique. The theory of the study is phenomenology. As part of the sampling technique, 10 individuals who have experience with smoking behavior were selected as participants for the study. The results show that smoking behavior is shaped by social factors rather than individual factors. In particular, the circle of friends, the school environment, the social environment and the family structure play a decisive role in smoking initiation. In addition, smoking can have a negative impact on a person's social relationships. The most important factors that trigger the desire to smoke are emotional states such as stress, anger and sadness, but it has been shown that happy and pleasant moments can also motivate this behavior. It has been shown that these seemingly individual factors actually have a social background. It is assumed that there is no collective awareness in society of the need to prevent smoking. However, it has been shown that effective measures against smoking can be taken if there is social solidarity and resistance. Finally, since it is important for students interested in sports sciences to stay healthy and avoid harmful habits and behaviors due to the nature of their profession, determining the individual and social factors that cause smoking habits reveals the importance of this study.

Keywords: *Smoking habits, Sociology, Sports management, Phenomenology, Iğdır university students*

GİRİŞ

Tarihsel olarak uzun bir geçmişe dayanan sigara içme davranışı (Gilman ve Zhou, 2004) günümüz dünyasında yaygınlığını artırarak en önemli halk sağlığı sorunlarından biri haline gelmiştir (Nakajima, 1996; Dabak ve Ayla, 2004; Pekşen vd., 2005; Bilici ve Genç, 2020). World Health Organization (WHO) verilerine göre, dünyanın karşı karşıya kaldığı en büyük halk sağlığı tehditlerinden biri olan sigara, yılda yaklaşık 1,7 milyar insan tarafından kullanılmakta ve 8,3 milyondan fazla insanın ölümüne neden olmaktadır (WHO, 2023). Bu ölüm oranının 2030'da iki katına çıkacağı tahmin edilmektedir. Ancak bu oran ülkelerin sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir. Dünyada aktif sigara kullanıcıların %84'ü az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde

bulunmaktadır. Dünyada en yüksek sigara içme oranının Güneydoğu Asya ve Balkan ülkelerinde olduğu, Batı Avrupa ve Amerika’da ise bu oranın daha düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir (Anadolu Ajansı, 2022).

Türkiye’de ise 2018-2023 Tütün Kontrolü Strateji Belgesi ve Eylem Planı (TKSBEP)’na göre 15 milyondan fazla insanın sigara kullandığı ve 100 binden fazla insanın buna bağlı olarak hayatını kaybettiği ifade edilmiştir (TKSBEP, 2018). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’na göre her gün aktif olarak sigara kullanan 15 yaş ve üstü bireylerin oranı 2019 yılında %28,0 iken, 2022 yılında bu oran %28,3 olmuştur (TÜİK, 2023). Türkiye gelişmekte olan bir ülke olarak (Çetin, 2020), söz konusu istatistiklerle birlikte aktif sigara kullanan ülkeler arasında üst sıralarda yer almaktadır (Bilici vd., 2023).

Bununla beraber 2023 yılında Türkiye’nin toplam nüfusu yaklaşık 85 milyon iken 15-24 yaş grubundaki genç nüfus ise, yaklaşık 13 milyon olduğu ve bu genç nüfusun %22,4’ü sigara kullanma davranışı sergilediği belirlenmiştir (TÜİK, 2023). Bu istatistiksel veriler, Türkiye’de gençlerin sigara kullanma davranışının ciddi boyutlara ulaştığını göstermektedir. Elbette gençlerin sigara içme davranışının ardında birtakım bireysel veya toplumsal nedenlerin olduğu aşikardır. Ancak insanların bireysel tutum, davranış ve alışkanlıklarının arkasında daha çok toplumsal nedenler bulunmaktadır (Mills, 2007). Özellikle toplumsallaşma sürecinde aile, arkadaş grubu, iş hayatı, eğlence ortamı, sosyal medya, başkalarına özentisi, eğitim/ okul hayatı vb. toplumsal faktörler, gençlerin sigara içme davranışını daha çok belirlemektedir. Buna dair 2022 verilerine göre, Türkiye’de gençlerin sigaraya başlama nedenleri arasında başkalarına özentisi oranı %23,2, arkadaş etkisi %31,3, aile sorunları %4,9 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2023). Dolayısıyla gençlerin sigara içme davranışının temelinde sosyolojik bir gerçeklik olduğu anlaşılmaktadır.

Sosyolojik bir gerçekliğe sahip olan sigara kullanma davranışının ardındaki toplumsal faktörler arasında, eğitim ortamı ve buna bağlı oluşan arkadaş grubu önemli rol oynamaktadır. Özellikle üniversite eğitimi boyunca elde edilen kazanımlar, davranış biçimleri ve olumlu-olumsuz alışkanlıklar, sosyalleşme aracılığıyla bu süreçte öğrenilmektedir. Sağlığı tehdit eden alışkanlıklar da çoğunlukla arkadaş grubu aracılığıyla

öğrenilmekte veya önceki kazanımlar üzerine bina edilerek pekiştirilmektedir. Ancak üniversite bünyesinde, insanlara doğası gereği rol model olmayı gerektiren akademik bölümler vardır ve o bölümlerde eğitim gören öğrencilerin sonraki yaşamlarında (mesleki sorumlulukları ve sosyal rolleri gereği) toplum tarafından örnek insan modeli (insanların örnek aldığı rol model) olması beklenir. Eğitim görülen bölümün doğası gereği bu böyledir. Örneğin; tıp, ilahiyat, beden eğitimi ve spor bilimleri gibi fakültelerden mezun olan gençlerin sigara içme davranışı, toplum tarafından çelişkili bir davranış olarak algılanabilmektedir. Özellikle spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin yaşam dinamiklerinin başında sağlık gelmektedir ve sağlığı tehdit eden unsurlardan kaçınması gerekir. WHO'nun tanımına göre sağlık; fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak iş görebilir durumda olmaktır (Kartal vd., 2020). Dolayısıyla sağlıklı yaşamının koşulları arasında spor ve fiziksel aktivite vardır. Beden sağlığı ve fiziki uygunluk bir bütündür. Bu nedenle spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin spor yapma nedenlerinden biri de sağlıklı olmayı hedeflemektir. Spor ve fiziksel aktiviteler düzenli yapıldığında, bedenin fizyolojik fonksiyonları yüksek düzeyde kalır. Ancak sağlığı olumsuz yönde etkileyen sigara faktörü, sağlıklı kalmanın önünde önemli bir engeldir (Karakuş, 2005; Bilici ve Turker, 2019). Dolayısıyla spor bilimleri fakültesi öğrencileri, mesleğinin doğası gereği hem sağlıklı kalmayı başarabilmeli hem de sigara gibi zararlı alışkanlık ve davranışlardan uzak durabilmelidir. Bunu başarabilmenin bir yolu, sigara içme alışkanlığına neden olan bireysel ve toplumsal faktörleri tespit etmektir. Bu durumda sosyoloji devreye girmektedir. Sosyoloji, özel olanın arkasındaki genel olanı, bireysel gibi görünen nedenlerin arkasındaki toplumsal nedenleri ortaya çıkarır (Mills, 2007). Bu noktada çalışmanın konusu belirmektedir:

Bu çalışmanın konusu, Spor Yöneticiliği Fakültesi öğrencileri ile sigara içme davranışı arasındaki ilişkidir. Çalışmanın amacı, Spor Yöneticiliği Fakültesi öğrencilerinin, bireysel gibi görünen sigara alışkanlığının arkasındaki toplumsal faktörleri ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada sırasıyla; “sigaraya ilk alışma sürecinde etkili olan toplumsal faktörler”, “sigara kullanmanın toplumsal ilişkilere etkisi”, “sosyal bağların güçlü ya da zayıf olma durumunun sigara kullanmaya etkisi”, “sigara içme isteğini tetikleyen faktörler”, “sosyal yaşamda rol

model alınan karakterlerin sigara alışkanlığına etkisi”, “sosyal çevrenin sigara kullanmaya karşı tutum ve tepkileri” ile “sigarayı bırakmada etkili olan nedenler” şeklinde sosyolojik konular ele alınmıştır. Bu konular ekseninde elde edilen bulguların bilimsel literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Sigara içme davranışının sadece bireysel yönünün olmadığı aynı zamanda toplumsal bir boyutunun da olduğu gerçeği sosyolojik bir perspektifle ortaya konulduğundan, bu çalışmanın bilimsel literatüre katkı sunacağı söylenebilir.

1. YÖNTEM

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve derinlemesine görüşme (mülakat) tekniğinden yararlanılmıştır. Çalışmada benimsenen kuramsal yön fenomenolojidir. Fenomenoloji; *“birey ve onun bilinçli deneyimleri ile başlayan ve daha önceden var olan kabuller, ön yargılar ve felsefi dogmalardan kaçınmaya çalışan bir yöntemdir”*. Bu yönüyle fenomenoloji, *“olayları (görünüşleri) toplumsal aktör tarafından ‘doğrudan doğruya’ algılandığı şekilde inceler”* (Wallace ve Wolf, 2012). Böylece insan bilincinin ve insanların içinde yaşadıkları dünyayı yorumlama biçimlerinin araştırılması söz konusu olur (Slattery, 2014). Bu bağlamda fenomenolojik araştırmalarda temel amaç, gündelik hayatta karşılaşılan olay, olgu, deneyim, algı ve durumlar gibi karakteristikleri derinlemesine incelemek ve bireyin farkında olduğu fakat derinlemesine bir anlayışa sahip olmadığı olguları anlamaya çalışmaktır. Bu amaç doğrultusunda, bireyin herhangi bir olguya yönelik yaşantıları, deneyimleri ve olguya yüklediği algılar ortaya çıkarılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016; Creswell ve Creswell, 2017; Van Manen, 2017; Gallagher, 2022). Dolayısıyla bu çalışmada, katılımcıların sosyal hayatta sigara içme olgusuna dair yaşamış olduğu deneyimleri, algıları ve düşünceleri fenomenolojik bir yaklaşımla derinlemesine araştırılmıştır. Katılımcıların, sigara ile ilgili düşünceleri nitel bir anlayışla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu nedenle, araştırmanın amacına uygun ve nitel araştırma yönteminde sıklıkla tercih edilen fenomenoloji kuramı tercih edilmiştir.

1.1. Çalışma Grubu

Bu çalışmada, nitel araştırmanın doğasına ve çalışmanın amacına uygun amaçlı örneklem tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örneklem tekniği

derinlemesine bilgi akışı sağlama konusunda oldukça işlevsel olduğundan, genellikle nitel araştırma sürecinde tercih edilebilmektedir. Amaçlı örneklem yoluyla belirli özelliklere ve deneyimlere sahip olan kişilerin seçilmesi, konu ile ilgili zengin veriler elde edilmesine olanak tanımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu bağlamda amaçlı örneklem kapsamında, Spor Yöneticiliği Bölümü'nde eğitim gören ve sigara içme konusunda deneyim sahibi olan 10 kişi, araştırmaya katılımcı olarak seçilmiştir. Katılımcıların yaş aralığı 20 ile 48 arasında değişmektedir. Katılımcılara K1, K2, K3...K10 şeklinde rumuzlama yapılarak, isimleri gizli tutulmuştur. Katılımcıların sosyal profiline dair bazı bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Sınıf Düzeyi	Sigaraya Başlama Yaşı
K1	Erkek	21	1	18
K2	Erkek	22	1	17
K3	Erkek	24	1	16
K4	Erkek	21	2	20
K5	Erkek	48	2	20
K6	Erkek	23	2	17
K7	Kadın	22	2	20
K8	Erkek	22	2	15
K9	Erkek	20	2	16
K10	Kadın	25	4	22

Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların 2'si kadın, 8'i erkeklerden oluşmaktadır. Yaş bakımından en az 20 yaşında, en fazla ise 48 yaşında katılımcı bulunmaktadır. Sınıf düzeyi bakımından, en fazla 2.sınıf, en az 4.sınıf düzeyinde katılımcı vardır. Katılımcıların sigaraya başlama yaşı ise 15 ile 22 arasında değişmektedir. Katılımcıların tamamı, Iğdır Üniversitesi Spor Yöneticiliği Fakültesi öğrencilerinden oluşmaktadır.

1.2. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmanın verileri, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Görüşme, sözlü iletişim yoluyla derinlemesine veri toplama tekniğidir. Görüşme sayesinde, insanların çeşitli konulardaki bilgi, deneyim, düşünce, algı ve tutumları ile bunların nedenlerinin öğrenilmesi ve anlaşılması mümkün olabilmektedir (Karasar,

2012). Dolayısıyla bu çalışma kapsamında görüşme tekniği ile elde edilen veriler, 2024 yılında Mart, Nisan ve Mayıs ayları sürecinde toplanmıştır. Görüşme esnasında kullanılan araç ise, yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, araştırmaya özgü 24 sorudan (12 demografik 12 araştırmaya yönelik yarı yapılandırılmış sorular) oluşmaktadır. Görüşme formunun hazırlanma sürecinde, konu uzmanı öğretim üyelerinin görüşleri alınmıştır. Uzman görüşlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda, soruların açıklığı, uygunluğu ve yeterliği gibi niteliklere dikkat edilmiştir. Sigara içen ve bu konuda deneyim sahibi olan ve gönüllü katılım sağlayan katılımcılara, yapılacak olan görüşmenin konusu hakkında önceden bilgi verilmiş, daha sonra araştırmacı tarafından görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler; fakültenin sınıfında, uygun vakitlerde, sessiz ve sakin bir ortamda araştırma etiğine uygun olarak yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler esnasında ses kaydı cihazı kullanılmasına izin verildiği için, katılımcıların görüşleri kaydedilmiştir. Katılımcıların sigara içme deneyimleri ile ilgili görüşleri ayrıntılı ve derinlemesine anlaşılmasına çalışılmıştır.

1.3. Verilerin Analizi

Görüşmelerde elde edilen veriler betimsel analize tabi tutularak analiz edilmiştir. Betimsel analizde amaç, görüşme yoluyla elde edilen verileri düzenlemek, yorumlamak ve okuyucuyla buluşturmadır. Betimsel analiz sürecinde veriler çoğunlukla temalara göre sınıflandırılır, sınıflamaya ilişkin bulgular özetlenir ve özetler ise araştırmacının öznel birikimi ile yorumlanır. Bunun yanında, bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulabilir ve gerekirse olgular arasında yapısal farklılık analizleri yoluyla karşılaştırmalar yapılabilir (Kitzinger, 1995; Kvale, 1996; Yıldırım ve Şimşek, 2011; Baltacı, 2019). Betimsel analiz, çoğunlukla dört aşamalı bir süreçtir. İlk aşamada, bir çerçeve oluşturulur. Bu çerçeve doğrultusunda, kategori ve temalar altında toplanacak kavramlar belirlenir. İkinci aşamada, tematik çerçeveye göre veriler işlenir. Üçüncü aşamada, bulgular tanımlanır ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenir. Son aşamada, bulgular açıklanır, ilişkilendirilir, anlamlandırılır ve yorumlanır (Baltacı, 2019). Bu çalışmada görüşme tekniği ile elde edilen verilerin özgün şekline mümkün olduğunca bağlı kalınarak ve katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntı yapılarak, betimsel bir yaklaşım benimsenmiştir.

1.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmaların geçerli ve güvenilir veriler sunması, elde edilen bulguların inandırıcılığı ile doğrudan ilişkilidir (Connelly, 2016). Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik ifadeleri ile birlikte, inanılabilirlik, sonuçların doğruluğu ve araştırmacının yetkinliği gibi ifadeler de oldukça önemlidir (Krefting, 1991). Dolayısıyla, araştırma sonuçlarının geçerliği, güvenilirliği ve inanılabilirliğini artırmak için birtakım uygulamalar yapılabilmektedir. Bu uygulamalardan bazıları, katılımcılarla uzun süreli etkileşim, katılımcılara iletilen sorunun anlaşıldığına dair geri dönüş teyidi ve uzman incelemesidir (Holloway ve Wheeler, 1996). Bu çalışmada, tüm bu söz konusu kriterler dikkate alınarak, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini tehdit eden faktörleri en aza indirmek ya da ortadan kaldırmak amacıyla çeşitli önlemler alınmıştır.

Geçerlik ile ilgili önlemler, iç geçerlik ve dış geçerlik şeklinde iki aşamalı uygulanmıştır. Araştırmanın iç geçerliğini sağlamak amacıyla; konu ile ilgili uzman görüşleri alınmış, katılımcı teyidi yapılmış, doğrudan alıntı yapılmış ve katılımcılarla yeterli olacak sürede etkileşim gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın dış geçerliğini sağlamak amacıyla; katılımcılara veri toplama aracı ve süreci açıklanmış, çalışma grubunun özellikleri ve seçim şekli ifade edilmiş, çalışmanın uygulama süreci açıklanmış ve araştırmacının rolü belirtilmiştir. Bununla beraber, araştırmaya katılan katılımcılar, çalışmanın amacına katkı sağlayacak uygun kişilerden oluşturulmuştur.

Güvenirliğe dair alınan önlemler ise, iç güvenilirlik ve dış güvenilirlik şeklinde uygulanmıştır. Araştırmanın iç güvenilirliğini sağlamak amacıyla; veriler kayıt altına alınarak veri kaybı önlenmiş ve elde edilen bulgular değiştirilmeden doğrudan sunulmuştur. Araştırmanın dış güvenilirliğini sağlamak amacıyla, elde edilen veriler arasındaki tutarlılık kontrol edilerek çalışmanın ilgili yerlerinde gerekli tartışmalara yer verilmiştir.

1.5. Etik Kurul Beyanı

Bu çalışma, araştırma ilke ve kurallarına riayet edilerek, yayın ve araştırma etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Çalışmada faydalanan kaynaklar, kaynakçada usulüne uygun olarak gösterilmiştir. Bu çalışma için,

2. BULGULAR

Bu bölümde İğdır Üniversitesi Spor Yöneticiliği Fakültesi öğrencilerinin sigara içme davranışını belirleyen toplumsal faktörlere dair bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgular, ilgili başlıklar şeklinde kategorilere ayrılarak betimsel bir yaklaşımla sunulmuştur.

2.1. Sigaraya İlk Başlama Döneminde Rol Oynayan Toplumsal Faktörler

Sosyal bir varlık olan insan (Durkheim, 2004), genelde bir toplumun üyesi, özelde ise aile, okul, iş hayatı ve arkadaş çevresi gibi grupların üyesidir. Bu bakımdan insan, içine doğduğu toplumsal sistemden ve üyesi olduğu gruptan birçok yönden etkilendiği gibi aynı zamanda toplumsal çevresini de etkileyen bir varlıktır. Bu karşılıklı ilişki ve etkileşimde toplumsallaşma olgusu önemli rol oynamaktadır (Ozankaya, 1991; Fichter 2016; Simmel, 2019). Bu bağlamda insan toplumsal gerçekliğin ve toplumsallaşmanın hem ürünü hem de üretendir (Akın, 2022). Dolayısıyla insan hayata dair; iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış, günah-sevap vb. tüm olguları toplumsallaşma aracılığıyla öğrenir ve içselleştirir. İnsanın bu süreçte öğrendiği ve içselleştirdiği kazanımlar ve alışkanlıklar hayat boyu sergileyeceği tutum ve davranışlarında büyük rol oynar (Zencirkıran, 2015). Bu tutum ve davranış kalıplarının öğrenildiği en önemli ortamlar arasında, aileden sonra okul/eğitim ve arkadaş çevresi gelmektedir (Doğan, 2012).

Okul hayatı ve eğitim süreci, bireylere sadece müfredat programındaki bilgileri aktarmak, bazı bilgi ve becerileri kazandırmakla kalmaz aynı zamanda hayata dair birçok kazanım ve sosyalleşme olanağı sağlar (Ergun, 1994). Bireyler, eğitim hayatı boyunca üyesi olduğu arkadaş grubuyla karşılıklı ilişki ve etkileşim içerisine girerler. Dolayısıyla arkadaş grubu, bireyin tercihlerinin, yönelimlerinin ve davranışlarının şekillenmesinde ve daha birçok olumlu ya da olumsuz alışkanlıklar edinmesinde oldukça belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu olumsuz alışkanlıklardan birisi de sigara içme davranışdır (Alexander vd., 2001; Littlecote vd., 2023).

Sigara içme alışkanlığı biyolojik ya da psikolojik gibi bireysel etkenlere bağlı olarak ortaya çıkabilir. Ancak bu çalışmada bireysel gibi görünen sigara içme davranışı ve alışkanlığının arkasında daha çok toplumsal faktörler (arkadaş grubu, eğitim ortamı, aile yapısı vb. toplumsal faktörler) olduğu belirlenmiştir. Bu konu ile ilgili görüş beyan eden 10 katılımcının 9'u sigara içme davranışını toplumsal çevreden edindiğini belirtmiştir. Toplumsal çevre arasında özellikle arkadaş grubu başta olmak üzere okul/eğitim ortamı ve aile yapısı önemli rol oynamaktadır. Örneğin; K1, sigara içme alışkanlığını ilk olarak "*Arkadaş grubum alıştırdı*" şeklinde açıklarken, K6 bu konuya dair görüşlerini üzüntülü ve pişman olduğu düşünülen bir ses tonuyla "*Okuldaki arkadaşlarımla başladım sigaraya, çevrenin etkisi çok var, biz de o çevreye katıldık, keşke katılmasaydık*" şeklinde ifade ederek, ilk sigara içmeye başlamada hem okul/eğitim ortamının hem de arkadaş çevresinin etkili olduğunu vurgulamıştır. Sigara alışkanlığını ilk edinme faktörlerinden biri de anne, baba ve kardeş olmak üzere aile faktörüdür. Bu konuya dair K9 "*İlk sigarayı kaçırmışım*" şeklinde, aile bireylerinden etkilendiğini ifade etmiştir. Sigaraya ilk başlama sürecinde toplumsal faktörlerin etkili olduğu görüşü, K5 dışındaki tüm katılımcılar tarafından benzer şekilde ifade edilmiştir. Ancak K5 "*İlk sigarayı yalnızken içtim, stresli bir dönemdeydim ondan dolayı içtim. Aksine sigaraya çok karşıydım daha önce...arkadaş çevrem de bunda etkisi yoktu...sigara içen arkadaşlarımdan uzaklaşıyordum...yani özel bi sebep yoktu aslında*" beyanında bulunarak diğer katılımcılardan ayrılmıştır. Dolayısıyla elde edilen bulgulara göre ilk defa sigara içme davranışının ortaya çıkmasında daha çok arkadaş grubu, okul hayatı ve aile ortamı gibi toplumsal faktörlerin etkili olduğu fakat bireysel faktörlerin etkisinin nispeten az olduğu anlaşılmaktadır.

2.2. Sigara Kullanmanın Toplumsal İlişkilere Etkisi

Toplum, insanı birçok yönden etkilediği gibi insan da toplumu etkileyebilmektedir. Bu karşılıklı etkileşim zaman ve mekân düzleminde süreklilik arz etmektedir (Çelebi, 2007; Doğan, 2012; Fichter, 2016; Simmel, 2019). Dolayısıyla insan, toplumun sahip olduğu birtakım olumsuz davranış ve alışkanlıklarından etkilendiği gibi, kendisi de edindiği bu olumsuz davranış ve alışkanlıklarıyla sosyal çevresini, ailesini, yakın dost ve arkadaş grubunu etkileyebilmektedir. Başta sosyal, ekonomik ve sağlık

olmak üzere birçok yönden olumsuz etkisi olan söz konusu olumsuz davranışlardan birisi sigara alışkanlığıdır. Sigara içme davranışı ve alışkanlığı ise toplumsal ilişkiler ve sosyal hayat ekseninde kazanıldığı gibi toplumsal ilişkileri ve sosyal hayatı da olumsuz etkilediği aşikardır (Başkurt, 2003). Ancak bu çalışmada, araştırmaya katılan katılımcıların görüşleri arasında farklılık bulunmaktadır. Araştırmaya katılan 10 katılımcının 5'i sigara kullanmanın kötü kokuya neden olduğunu ve bu durumun toplumsal ilişkileri olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir. Bu 5 katılımcı arasında, örneğin K10 sigara içmenin toplumsal ilişkilere etkisini; *“Şöyle söylüyeyim arkadaş ortamlarında sigara içtiğim zaman, çoğu zaman arkadaşlarımız bu sigara kokusundan olsun rahatsızlık duyabiliyor. Bu sebepten ötürü çoğunlukla sigara içmeyen arkadaşlarımdan uzak bir şekilde sigara içmeyi tercih ediyorum”* şeklinde ifade etmiştir. Sigaranın olumsuzluğu konusunda diğer katılımcılar da benzer görüşe sahiptir.

Bununla beraber, sigaranın toplumsal ilişkileri etkilemediği görüşüne sahip olan 4 katılımcı arasında örneğin K4, *“Hayır etkilemiyor, arkadaş ortamında çoğunluk içtiği için rahatsız olan kimse yok”* şeklinde ifade kullanmıştır. Tüm bu görüşlerin dışında her iki görüşe de sahip olan K6 ise, diğer tüm katılımcılardan farklı olarak konu ile ilgili deneyimini iki açıdan ele alarak; *“Olumlu yönde etkilediği var olumsuz yönde etkilediği var. Olumlu yönde etkisi, arkadaşlarım içtiği zaman mesela uzatıyorlar birlikte içiyoruz ya da ben uzatıyorum onlar içiyor bu yönden sıkıntı yok. Olumsuz yönde de sigara içmeyen arkadaşlar olduğu zaman rahatsız oluyorlar. Mesela benim annem astım hastası evde kesinlikle içmiyorum o rahatsız olduğu için hani o yönden bazı insanlar rahatsız olduğu zaman toplumdaki uzaklaşabiliyorum”* şeklinde iki yönlü bir görüş beyan etmiştir. Dolayısıyla elde edilen bulgulara göre sigara kullanmanın toplumsal ilişkileri çoğunlukla olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

2.3. Toplumsal ve Aile Bağlarının Güçlü ve Zayıf Olma Durumunun Sigara Kullanmaya Etkisi

İnsanın sigara kullanma davranışı ve alışkanlığı yaşam boyu değişiklik gösterebilir. Toplumun bir üyesi olan insanın toplumsal bağları güçlü ya da zayıf olma durumuna göre sigaraya karşı ilgi gösterme durumu, dinamik bir durum arz eder (Cutler ve Glaeser, 2010; Thomeer vd., 2019).

Benzer şekilde, aile bağlarının güçlü ya da zayıf olma durumu da aile bireyinin sigara kullanma davranışına etki edebilmektedir (Fergusson vd., 1995; Stanton vd., 2005; Kim ve Chun, 2018).

Aile üyeleri arasında gençler, hayatının ilk yıllarında sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerini, bağlı olduğu aile ortamında gerçekleştirir. Bu gelişimlerini sorunsuz bir şekilde gerçekleştirebilmeleri, aile ortamının huzurlu, sağlıklı ve sorunsuz olmasına bağlıdır. Aksi durumda gençler, ilgi eksikliği ve çelişkili duygular içerisine girebilmektedir. Aile bağlarının ve aile içi ilişki, ilgi ve iletişimin güçlü ve sağlıklı olması, gençlerin kişisel gelişimini, alışkanlıklarını ve karakteristik yapısını etkileyebilmektedir (İkinci ve Akdur, 2013). Aile içi çatışma, sorun, şiddet ve istismarın yanı sıra aile bağlarının zayıf oluşu, gençlerde sigara kullanımını tetikleyen önemli risk faktörleridir. Ebeveynlerin genç çocuklarına karşı tutum ve davranışlarında tutarsızlıklar olduğunda, örneğin aşırı sertlik veya aşırı rahatlık, uygun denetimin sağlanamaması ve çocukların davranışlarının izlenememesi gibi faktörler ise diğer önemli risk faktörleridir (Glendinning vd., 1997; Akfert vd., 2009; Turhan vd., 2011; Duran, 2018). Dolayısıyla gençlerde sigara kullanma davranışı, aile yapısıyla yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Bu durumu destekler nitelikte görüş beyan eden bir katılımcının ifadesi şöyledir; “...sigara içmemin belli sebeplerinden biri de aile içerisinde yaşanan bir durumdan ötürü sigaraya daha çok bağlanmışım”. Aynı katılımcı aile içi yaşadığı bu duruma biraz daha açıklık getirerek şöyle devam ediyor; “...sigarayı 2022 yılında içtim ama sonrasında bıraktım. Sonrasında hayatımda gelişen bir sebepten ötürü tekrardan o sigaraya başlama gereğinde bulundum. Hani aslında bi sığıntı gibi gördüm. Hani kimse sanki dinlemiyormuş gibi sigara iyi geliyormuş gibi. Bu sebepten ötürü tekrardan sigaraya başlamışım” K10. Bir başka katılımcı bu konudaki deneyimini şöyle belirtmiştir; “Var, yani orta derecede sıkıntılar var, her ailede olduğu gibi” K7.

Toplumsal ve aile bağlarının güçlü olması, sigarayı bırakma yönünde etkili olduğu görüşünü paylaşan bir katılımcının ifadesi ise şu şekildedir; “Toplumsal bağlarım yeteri kadar güçlüdür, sigara bağımlılığına etkisi sigarayı bırakmam yönünde etki yapıyor, yani sürdürebilmem yönünde değil de bence sigarayı bırakırsam bağlarım daha da güçlenecektir...aile bağlarımız ortalama bi Anadolu aile yapısı gibi, çok zayıf değil” K5.

Dolayısıyla katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır ki, aile bağlarının güçlü olması ya da aile içi yaşanan olumsuz durumlar, sigara kullanma davranışını etkilemektedir. Bir diğer katılımcı, sosyal ve aile bağının güçlü olduğunu fakat aileden gizli sigara kullandığını şu şekilde belirtmiştir; “...sosyal bağlarım güçlü...aile bağlarım güçlü...şimdi ben şöyle söyleyeyim, sadece dışarda içiyorum evde içmiyorum” K3. Bu ifadeye göre, toplumsal ve aile bağlarının güçlü olması, sigara kullanmayı engelleyen yeterli bir sebep olmadığı anlaşılmaktadır.

Söz konusu 4 katılımcı dışında kalan diğer tüm katılımcılar ise toplumsal ve aile bağlarının sigara kullanma davranışıyla ilgisinin olmadığı konusunda benzer görüş beyan etmiştir. Benzer görüş beyan eden katılımcılar arasından örneğin K6, “Sigaraya bağımlılığım la alakası yok, aile bağlarım çok güçlüdür...toplumsal olarak arkadaşlık konusunda da herhangi bi konuda da...bunun bir etkisi yok sigarayla”, şeklinde ifade kullanmıştır. Tüm bu ifadelere göre, toplumsal ve aile bağlarının güçlü ya da zayıf olmasının, sigara kullanma davranışını etkileme konusunda kişiden kişiye değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır.

2.4. Din ve İnanç Bağlarının Güçlü ve Zayıf Olma Durumunun Sigara Kullanmaya Etkisi

Din ile sigara kullanma davranışı arasındaki ilişkiyi ele alan birçok çalışma bulunmaktadır (Koenig vd., 1998). Bu çalışmalarda çoğunlukla ortaya çıkan sonuçlara göre, din ve sigara kullanımı arasında ters yönlü bir ilişki bulunmuştur. Din ve inanç bağları güçlü olan bireylerde sigara kullanımının daha az olduğu ortaya çıkmıştır (Whooley vd., 2002; Gillum, 2005). Dini açıdan aktif kişilerin dindar olmayan katılımcılardan daha az sigara içmesinin nedeni ise, dindarların sigarayı bırakma olasılığından ziyade sigaraya başlama ihtimalinin daha düşük olmasıdır. Bu durum ise, sağlık açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilmiştir (Koenig, 2001).

Dini boyut bakımından sigaranın mekruh ya da haram olarak nitelendirilmesi ise, sigara alışkanlığını önleme konusunda önemli bir etken olduğu söylenebilir (Demirdağ, 2023). Bu konuya dair görüş beyan eden bir katılımcı, inancı gereği sigaranın mekruh olduğunu ve buna bağlı çok defa sigarayı bırakmayı denediğini şöyle ifade etmiştir; “... çok şükür

inanyoruz. Mesela sigara mekruh harama yakın onu biliyoruz. Sigarayı çok kez bırakmayı denedim ama olmadı, inşaallah bırakacam” K6. Başka bir katılımcı, dine bağlılığının çok güçlü olduğunu ve bu durumun ise sigarayı bırakmada etkili olabileceğini şöyle belirtmiştir; “Din ve inanç duygularım çok güçlüdür...yani sigarayı bırakabilmem için buna olumlu sebep olabilir” K5. Bir diğer katılımcı ise, sigaranın haram olduğu konusunda bilgili olduğunu ancak kullanmaya devam ettiğini, üzüntülü olduğu düşünülen bir ses tonuyla ve pişmanlık duygusunu yansıtan bir yüz ifadesiyle; “Dinimizde haram olan bişey ama tüketiyorum, bu yönde söyleyebileceğim bişey yok” K7, şeklinde ifade etmiştir.

Söz konusu katılımcılar dışında diğer tüm katılımcılar ise, K10’un ifadesine benzer görüş beyan etmişlerdir. K10’un görüşü; “Yani bana göre din ve inanç bağlarının sigara ile hiçbir şekilde bağlantısı yoktur. Yani bu kişinin kendi inanç ve dinine bağlı bişeyi...sigaranın etkisi yok yani öyle diyeyim”, şeklindedir. Bu bulgulara göre, din ve inanç boyutu ile sigara alışkanlığı arasında kişiden kişiye değişen bir durum ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bazı insanlar, inancı gereği sigarayı bırakma eğilimi gösterirken, bazıları ise inancının aksine bir davranış sergileyerek israf, mekruh ya da haram gibi kavramları ihlal edebilmektedir. Bu duruma örnek olarak; kırmızı ışıktaki geçilmeyeceğini çok iyi bildiği halde, rahatlıkla kırmızı ışıktaki geçerek trafik kurallarını ihlal eden kişi gösterilebilir. Benzer şekilde inancının gereğini yerine getirmesi gereken bir durumda, dinin kurallarını ihlal eden kişi de bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir.

2.5. Sigara İçme İsteğinin Ortaya Çıkmasını Belirleyen Faktörler

Sigara içme isteğini belirleyen faktörler, kişinin içinde bulunduğu duruma ve bu durumla baş etme stratejisine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Bu bağlamda, stres başta olmak üzere üzüntü, kendini mutsuz ve öfkeli hissetme durumları ya da mutlu ve keyifli hissetme durumları, sigara içme isteğini belirleyen faktörler olarak görülebilir (Baykan ve Naçar, 2014; Sezgin ve Pirinççi, 2020). Bu bağlamda, örneğin K8, “Stresli ve sinirli olduğum zamanlarda genellikle bir şeye canım sıkıldığında...”, sigara içme ihtiyacı duyduğunu beyan ederken, benzer bir ifade K6 dan gelmiştir; “Çok stresli ve sinirli olduğumda genelde direk aklıma sigara geliyor üst üste içiyorum. Çok sinirli olduğumda yani direk

duygu değişimleri olduğunda...” şeklinde ifade kullanırken, K5 ise ihtiyaç hissettiği durumu “*Daha çok stresli zamanlarda içme ihtiyacı duyuyorum*” şeklinde ifade etmiştir. K10 ve K2 dışında diğer katılımcılar da “stres ve sinir/ öfke” temelli benzer görüşe sahiptir. Ancak K10, daha çok üzgün olduğunda ve kendini yalnız ve ilgisiz hissettiğinde sigara içme ihtiyacı duyduğunu “*Üzgün olduğum zamanlarda sigaraya daha çok yönelmeye başlıyorum. Hani insanların beni dinlemiyor gibi gördüğüm zaman özellikle sanki sigara benim derdimi alıyormuş gibi sigara içme gereğinde bulunabiliyorum*” şeklinde belirtirken, K2 ise diğer katılımcılardan farklı olarak; “*...mutluyken de içiyorum hüznümlüyken de içiyorum hiç farketmeksizin yani on dakkada bir yirmi dakkada bir canım sıkıldığında içiyorum*” beyanında bulunmuştur. Bu bulgulara göre, sigara içme duygusunu tetikleyen faktörler stres başta olmak üzere, daha çok sinirlilik hali ve üzüntülü durumlar ile mutluluk hissi ve keyifli olma durumları olarak belirlenmiştir.

2.6. Sosyal Yaşamda Rol Model Alınan Karakterlerin Sigara Alışkanlığına Etkisi

İnsan, toplumsal hayata dair tutum ve davranış kalıplarını, büyük ölçüde sosyal modelleri görmek suretiyle oluşturur. Sosyal modeller; aile, akraba, arkadaş, öğretmen, aktör, sanatçı, siyasi ve dini lider gibi çeşitli karakterler olabilir (Çakır, 2018). Bu karakterlerin davranış biçimleri gözlemlenerek, taklit edilerek ve model alınarak benimsenebilir ve öğrenilebilir (Bandura, 1977). Sosyal çevreyi gözlemleyerek kendi kimliğini gerçekleştirme ve inşa etme süreçleri ise, insan hayatının bütün evrelerinde devam etmektedir. Ancak gençlik döneminin kimlik oluşumu sürecinde, başkalarını taklit ederek kendini bulmaya çalışma çabası daha da belirginleşmektedir (Bacanlı, 2011). Erken gençlik döneminde kişi, kendine kim olduğunu, kime benzemesi gerektiğini, kime bağlanıp inanacağını ve neye değer vereceğini bulmaya çalışmaktadır (Kılavuz, 2005; Çimen, 2019). Gençlik döneminde kişi bu sorulara tek başına cevap bulmakta zorlanacağından dolayı, ihtiyacı olan desteği sosyal çevresinde model aldığı karakterler sağlayacaktır (Fromm, 2004). Bu konuda Bandura’nın geliştirdiği Sosyal Öğrenme Kuramı oldukça işlevseldir. Bu kurama göre insanlar, birçok davranışlarını başkalarını gözlemleyerek, taklit ederek ve model alarak öğrenmektedir (Bandura, 1989). Sosyal Öğrenme Kuramı’na

göre, model alma ve taklit yoluyla öğrenme sürecinde gözlenen karakterler anne, baba, arkadaş, beğenilen herhangi bir kişi, film/ dizi kahramanı gibi kişiler olabilir ve bu kişilerin davranışları uygun zamanlarda taklit edilebilir (Çimen, 2019).

Sosyalleşme sürecinde kilit rol oynayan bu rol modeller sosyal, kültürel, siyasal, bilimsel veya iletişim alanında, insanları etkileme gücü olan kişiler olarak belirmektedir (Bandura, 1977; Run vd., 2010). Davranışlarına, kişisel ve sosyal özelliklerine veya sahip oldukları bazı özel niteliklerine başkaları tarafından özenilen bu kişiler (Karaoğlu, 2012), elbette sadece faydalı ve olumlu davranışları ve yaşam biçimlerine sahip kişiler olmayabilirler. Aynı zamanda sigara alışkanlığı gibi topluma yönelik olumsuz yönde de örnek olabilirler. Dolayısıyla rol model alınan karakterler, topluma yönelik olumlu ya da olumsuz davranış biçimi sergileyebilirler. Bu olumsuz davranış biçimi ise, örnek alan kişinin davranışına yansiyabilir (Ersanlı 2007; Çimen, 2019). Bu bağlamda, araştırmaya katılan katılımcılara sosyal yaşamda rol model alınan karakterlere dair düşünceleri sorulmuştur. Bu konuya dair görüş beyan eden 10 katılımcının 2'si, hayatında örnek aldığı modelin kendisine olumsuz etki yaptığını beyan etmiştir. Örneğin K7'ye olumsuz etki yapan örnek model annesidir. K7 bu düşüncesini şöyle ifade etmiştir; *“Rol model olarak annem, o da sigara içiyor. Olumsuz bir şeyi var”*. Bununla beraber K1 ise, sigara alışkanlığı ile ilgili olumsuz etkisi olan kişinin bir film karakteri olan Yılmaz Güney olduğunu ve Yılmaz Güney'i örnek alarak sigaraya başladığını şöyle dile getirmiştir; *“Yaşamımda, şu anda...rol model olarak Yılmaz Güney olabilir...bizim hemşeri çünkü”*. Söz konusu bu katılımcıların dışında 6 katılımcı ise, hayatında rol model olarak örnek aldığı kişilerin, kendilerine olumlu etki yaptığını belirtmiştir. Örneğin K10, *“Yaşamımda annemi kendime rol model alıyorum. Çünkü annem gerçekten çok güçlü bir kadındı, hani bütün zorluklara rağmen her şeye göğüs gerebilen ve her şeyle baş edebilen biri olduğu için ben de onun gibi biri olmaya çalışıyorum, yani onun yolunda gitmeye çalışıyorum”* diyerek, annesini rol model aldığını dile getirmiştir. Bu konuda K2 ise, *“Ben model olarak aldığım yakın arkadaşım var...Avrupa'da mücadele veriyor, yurt dışında Türkiye adına güreşiyor...olumlu katkısı oldu tabi ki de şu an milli takımda olduğu için sigarayı çok şey yapıyorlar, baskılıyorlar. İşte arkadaşım*

içmediği için bende çok güzel yönleri oluyor, sen de bırakabilirsin bakımından” şeklinde, arkadaşını rol model aldığını ifade etmiştir. Bunun yanında, bağımlılık yapan maddelerden uzak durulması gerektiğini belirten bir rol model ise K9’un dayısıdır. Bu konuda K9’un görüşü; *“Dayımı alıyorum rol model. Dayım zamanında demişti ki yeğenim demişti...sakın zararlı maddelere dokunmayınız”* şeklindedir. K5 ise örnek aldığı rol model hakkında *“Birçok insan var ama bunların başında Malcolm X geliyor...filmini 20 yıl kadar önce izledim, etkilenmişim”* diyerek, Amerika’da ırkçılıkla mücadelede sembol isim olan Malcolm X’i kendine rol model aldığını dile getirmiştir. Son olarak K8, ailesini ve aile bireylerinden özellikle babasını örnek model alırken, K6 ise, aile konusunda benzer bir görüş beyan ederek fakat aile bireyleri arasında annesini örnek aldığını belirtmiştir. Tüm bu katılımcıların dışında kalan 2 katılımcı K3 ve K4 ise, yaşamında hiç kimseyi rol model almadığını ifade etmiştir. Bu bulgulara göre katılımcılar, aile, anne, baba, arkadaş, film karakteri ve dünyada sembolleşen isimleri kendilerine rol model olarak seçebilmektedir. Bu örnek modellerin bazıları, katılımcıların davranışlarına olumlu etki yaparken, bazıları olumsuz etki yaptığı anlaşılmaktadır.

2.7. Toplumsal Çevrenin Sigara Kullanmaya Karşı Tutum ve Tepkileri

Sigara, tüm toplumlarda; sağlık, ekonomik ve sosyal alanda birçok yıkıcı tahribatlara yol açtığı bilinen bir gerçektir. Kullanma yaşının her geçen gün düştüğü sigaraya karşı mücadelede, ilgili birimlerin yasal düzenlemeleri ve idari yaptırımlarının yanı sıra devletin tüm organları, kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve en önemlisi toplum tarafından ortak bir bilinç oluşturularak, toplumsal bir duyarlılık, direnç ve tepki gösterilmesi gerekir. Toplum, bir bütün olarak yasal mevzuatın sıfır toleransla uygulanmasında şeffaf ve etkin rol aldığı anda, yasaların uygulanması noktasında denetleyici bir rol üstlenmiş olur. Bunun için, bilinçli toplum ve toplumsal bilinç oluşturmak çok önemlidir. Sigara alışkanlığı ile mücadele konusunda toplumsal bilinç oluşturmada, başta çocuğun kişisel gelişiminde ilk rol model alınan birim olan aile, ardından eğitim kurumu ve devamında iş hayatı ve sosyal çevre önemli basamaklardır. Dolayısıyla, toplumun üyesi olan bireylerin ortak fayda ve

zarara karşı bir bütün olarak birlikte hareket etmeleri ve reaksiyon göstermeleri önem arz etmektedir (Özcan vd., 2013).

Sigara ile mücadele etme ve sigaraya karşı toplumsal tepki göstermedeki amaç, insanları sadece sigara alışkanlığından vazgeçirmek değil aynı zamanda merak uyandırmadan sigaraya başlamalarını önlemektir. Bu konuda etkili olan faktörlerden bazıları şunlar olabilir; ilk olarak anne ve babanın bu konudaki karalı tutumu, sağlıklı bir yaşam için spor yapmaya özen gösterme, sigaranın sağlığa zararlı olduğu bilincinin oluşması, sigaranın ekonomik ve çevresel zararı konusunda bilinçlenme, yakın akraba ve sosyal çevrede sigara ile ilgili bir hastalığı ya da bu hastalık nedeniyle meydana gelen ölümlerin farkında olunması ve hatta sigaranın kötü kokusu olduğu ve insanların bunu hoş karşılamadığı bilincini oluşturma gibi faktörler, sigaraya ilk başlama sürecinde önleyici faktörler olarak düşünülebilir (Fadıloğlu, 1993). Sigara konusunda toplumsal yönden caydırıcı ve önleyici faktörler ile ilgili bu çalışmada da önemli bulgulara rastlanılmıştır. Araştırmaya katılan 10 katılımcının 8'i, sigara kullanıldığında aile, akraba, arkadaş grubu ve çeşitli sosyal çevre tarafından tepkiyle karşılandığını ifade etmişlerdir. Örneğin K9, sigara konusunda yaşadığı tepkiyi aile bireyinden görmüştür. K9 yaşadığı bu deneyimi *"Annemin çok kötü tepkileri oldu genellikle"* diyerek açıklamıştır. Benzer bir görüş K2'den gelmiştir. Ancak K2'nin karşılaştığı tepki diğerlerinden biraz farklı olarak, *"Ailem karşı çıkmıyor senin hatan diyor, hatanı zamanla anlıcaksın gibisinden çok söylentiler oldu. Aile bireylerinden çoğu biliyor. Babam bilmiyor, bilse o ayrı mesele. Abim kendisi içiyor, ben bu hatayı yaptım...sen yol yakinken vazgeçebilirsin diyor"* şeklindedir. K4 ise, sigaradan dolayı akrabalarından tepki göreceğini düşünmektedir. Bunu durumu şöyle açıklamıştır; *"Akrabalarımın anlayış göstereceğini düşünmüyorum böyle içmemem konusunda, bayağı haberleri yok şu an"*. K7 ise, ailesinin tepkisinden çekindiği için gizli içtiği düşünülmektedir. Ancak arkadaş çevresinin tepkisinden yakındığını şöyle belirtmiştir; *"Arkadaşlarım genelde tepki gösteriyor, içme falan diyorlar... ailemden ise gizli içiyorum"*. K8 ise, sosyal çevresinden gördüğü tepkiyi dile getirmektedir. Yaşanılan bu tepkisel deneyimi; *"Tepkileri kötü, çünkü ister istemez çevreme de zarar, çevremdekiler de sağlıklı bir yaşam için kullanmamı istemiyor. Hem kendileri için hem benim için"* şeklinde ifade etmiştir. Sigara kullandığında

çevresinin tepki göstermediğini ancak ailesinin bu konuda tepki gösterdiğini beyan eden K6 ise, bu durumu şöyle açıklamıştır; “*Tepkileri çevremde yok fakat ailemin var. Sürekli annemin söylediği cümleler var sigarayı bırak zararlı işte falan. Genel olarak çevremdeki, ailemdeki kuzenlerim dahi olsun yaşlıtlarım olsun onlar da sigara içiyor ama genel olarak benim ailem çok baskılı öncelikle annem bu konuda çok uyarıyor*”. Bununla beraber sigara kullananlara sadece aile bireylerinden anne-baba değil aksine çocuklar da ebeveynlerine tepki gösterebilmektedir. Örneğin K5, “*Çocuklarım kesinlikle istemiyor*” beyanında bulunarak önemli bir tepkiyi dile getirmiştir. Son olarak K10, sosyal çevresinden gördüğü tepkiden dolayı mutlu olduğunu, “*Çevrem bana özellikle uyarılarda bulunması beni mutlu ediyor hani düşünüyor olmaları. Yani toplum olarak bana bu konuda uyarıda bulundular ve mutlu oldum açıkçası*” şeklinde ifade etmiştir. Söz konusu tüm katılımcıların dışında kalan 2 katılımcı ise, sigara kullanma davranışından dolayı gerek aile gerek sosyal çevre olsun herhangi bir tepki görmediğini beyan etmiştir. Bu bulgulara göre toplumun farklı yönlerinden (aile, arkadaş grubu, sosyal çevre vb.) ayrı ayrı sigaraya karşı tepki gösterildiği anlaşılmaktadır. Ancak bir bütün olarak, toplumun tüm kesimleri aynı anda bilinçli ve dirençli olduğu zaman, sigaranın önlenmesine yönelik önemli bir ilerleme olacağı söylenebilir.

2.8. Sigarayı Bırakmada Etkili Olan Faktörler

Sağlıklı bir toplum olmak için insanların sağlıklı bir yaşam sürmesi ve sağlıklı kalmayı başarabilmesi gerekir. Sağlıklı kalmak için ise birçok hastalığı barındıran sigaranın bırakılmasına yönelik nedenlerin belirlenmesi çok önemlidir. Bu konuda katılımcılara, sigara içme davranışından vazgeçilmesi için en önemli nedenin ne olabileceği sorulmuştur. Katılımcıların 7’si sağlık sorunları ile karşılaşmamak için sigarayı bırakabileceğini beyan ederken, 2 katılımcı spor nedeni ile bırakabileceğini, 1 katılımcı ise annesinin tepkisinden dolayı sigarayı bırakabileceğini ifade etmiştir. Örneğin K7 “*Annemin tepkisi olabilir. O öğrenirse bırakabilirim mecburi*” diyerek annesinin muhtemel tepkisini sigarayı bırakma nedeni olarak göstermiştir. K5 sigarayı bırakma nedenini “*...çevremle olan etkileşimi olumsuz etkilediği için olabilir*” diyerek çevresinin tepkisini önemli bir neden olarak göstermiştir. Söz konusu 2 katılımcıdan farklı olarak K8, spor faaliyetinin sigarayı bırakma nedeni olabileceği

görüştüğüdür. Bu konuda K8'in ifadesi; *"Yaptığım spor olabilir, seçtiğim dal olabilir"* şeklindedir. K2 de benzer bir görüşe sahiptir. K2'nin ifadesi *"Sigarayı bırakmamın tek sebebi bence mantıklı düşünsem ben spor hayatımda şu an spor hayatıma devam etsem hiç durmadan spor yapsam milli takımda iken ya da başka bi yerde isem sigarayı bırakırım"* şeklindedir. Geri kalan 6 katılımcı ise sigarayı bırakmanın en etkili nedeninin sağlık olabileceği görüşündedir. Sağlık konusunda benzer görüşe sahip olan tüm katılımcılar arasından örneğin K10'un görüşü, *"İleride sigaranın bana zararlarını sonradan anladığım zaman özellikle sağlık açısından sigarayı bırakmamı en büyük faktörlerden biri olacağını düşünüyorum"* şeklindedir. Bu bulgulara göre, sigarayı bırakma nedeni olarak her ne kadar sosyal çevrenin etkisi, aile bireyleri ya da spor olsa da en etkili nedenin sağlık olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Spor Yöneticiliği Bölümü öğrencilerin sigara kullanma davranışının arkasındaki toplumsal boyutu ele alan bu çalışmada, söz konusu öğrencilerin, bireysel gibi görünen sigara alışkanlığının arkasındaki toplumsal arka plan ortaya çıkarılmıştır. Fenomenoloji kuramı üzerinden ele alınan bu çalışmanın verileri, nitel yöntemle dayalı görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Bu konuda deneyim sahibi olan 10 katılımcıdan elde edilen bulgulardan varılan sonuçlara göre, araştırmaya katılan katılımcıların sigara alışkanlığı sorunu, bireysel faktörlere bağlı olmaktan ziyade toplumsal kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, sigaraya ilk alışma sürecinde, biyolojik, psikolojik ya da fiziki nedenler gibi bireysel faktörlerden ziyade daha çok arkadaş grubu, eğitim süreci, sosyal çevre ve aile ortamı gibi sosyolojik faktörlerin önemli rol oynadığı belirlenmiştir. Bunun yanında katılımcıların sigara kullanıyor olmaları, onların toplumsal çevreyle olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Özellikle sigaranın doğası gereği meydana getirdiği kötü koku, sosyal çevre ile olan ilişkileri olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Katılımcıların sosyal bağları ve aile bağlarının güçlü ya da zayıf olma durumu ile sigara alışkanlığı arasındaki ilişkide, kişiden kişiye değişikliğin olduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin; bazı katılımcıların aile ve sosyal bağları güçlü olmasına rağmen sigara kullandığı bazılarının ise söz konusu bağların zayıf olduğu için kullandığı sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde katılımcıların dini ve inanç

bağlarının güçlü ya da zayıf olma durumu ile sigara kullanma davranışı arasındaki ilişkide yine benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bazı insanlar, inancı gereği sigarayı bırakma eğilimi içerisindeyken, bazıları ise inancının aksine bir davranış sergileyebilmektedir.

Bununla beraber katılımcıların sigara içme isteğinin hangi durumlarda ortaya çıktığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Varılan sonuçlara göre sigara içme isteğini tetikleyen faktörler stres başta olmak üzere, daha çok sinirlilik hali ve üzüntülü durumlar ile mutluluk hissi ve keyifli olma durumları olduğu ortaya çıkmıştır. Bu faktörler her ne kadar bireysel gibi görünse de aslında daha çok toplumsal bir arka planının olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda katılımcılar daha çok başkalarından dolayı strese, başkaları onu üzdüğü için üzgün ya da başkaları onu sinirlendirdiği için öfkeli bir durum yaşadığı söylenebilir. Bu süreçte dış faktörler (kişisel faktörlerden ziyade toplumsal faktörler) önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla stres, üzüntü ve öfke duygularının arkasında (çünkü bu duygular çoğunlukla dışarıdan etkilenmektedir) toplumsal faktörler olduğu söylenebilir. Bunun dışında katılımcılara sosyal yaşamda rol model olarak kendilerine seçtiği karakterler sorulmuştur. Bu bağlamda aile, anne-baba, film karakteri ya da toplumda sembolleşen isimler rol model olarak seçildiği belirlenmiştir. Bu örnek modellerin bazıları, katılımcıların davranışlarına olumlu etki yaparken bazılarına olumsuz etki yaptığı anlaşılmaktadır. Araştırmada varılan diğer bir sonuç ise, toplumsal çevrenin sigara kullanmaya karşı tutum ve tepkilerinin farklılaştığıdır. Toplumun yapısını oluşturan aile, arkadaş grubu, sosyal çevre ve diğer birimlerin, sigaraya karşı tepkileri değişiklik göstermektedir. Toplumun bir bütün olarak, sigaraya karşı önlem alma konusunda birliktelik oluşturamadığı ancak bir bütün olarak, toplumun tüm kesimleri bu konuda bilinçli ve dirençli olduğunda, sigaraya karşı etkili bir önlem alınabileceği sonucuna varılmıştır.

Yazarlık Katkısı

Birinci yazar, çalışmada tüm bölümlere katkı sağlamıştır. İkinci yazar, çalışmada tüm bölümlere katkı sağlamıştır. Birinci yazarın katkı oranı %50, ikinci yazarın katkı oranı %50.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışma kapsamında yazarlar arasında ve herhangi bir kurum ya da kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Akfert, K. S., Çakıcı, E., & Çakıcı, M. (2009). Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10(1), 40-47.

Akın, M. H. (2022). *Toplumsallaşma sözlüğü*. İstanbul: Matbu Kitap.

Alexander, C., Piazza, M., Mekos, D., & Valente, T. (2001). Peers, schools, and adolescent cigarette smoking. *Journal of adolescent health*, 29(1), 22-30.

Anadolu Ajansı. (2022). “Sağlık”, <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/dunyada-tutun-kaynakli-olumlerin-gelecek-8-yilda-iki-katina-cikmasi-ongoruluyor/2496680> (Erişim Tarihi: 9.06.2024).

Bacanlı, H. (2011). *Eğitim psikolojisi*. Pegem Akademi.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.

Bandura, A. (1977). Social learning theory. *Englewood Cliffs*.

Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American psychologist*, 44(9), 1175.

Başkurt, İ. (2003). Gençlik, madde bağımlılığı ve korunma yolları (psiko-sosyal bir yaklaşım). *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*, (8).

Baykan, Z., & Naçar, M. (2014). Tıp fakültesi öğrencilerinin sigara kullanımı ve tütün kanununa ilişkin görüşleri. *Dicle Tıp Dergisi*, 41(3), 483-490.

Bilici, M. F., & Genç, A. (2020). The effects of smoking addiction and physical activity on some respiratory functions in female university students. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, 24(2), 54-58.

Bilici, M. F., & Turker, A. (2019). Investigation of the effects of smoking addiction and physical activity on some respiratory functions in young adult males. *Journal of Education and Training Studies*, 7(12), 41-46.

Bilici, B. P., Özer, Z. Y., & Bozdemir, N. (2023). Çukurova üniversitesi öğrencilerinin sigara içme durumu ve tütün kontrol yasasına bakışları. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 17(1), 157-167.

Connelly, L. M. (2016). Trustworthiness in qualitative research. *Medsurg nursing*, 25(6), 435.

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage publications.

Cutler, D. M., & Glaeser, E. L. (2010). Social interactions and smoking. In *Research findings in the economics of aging* (pp. 123-141). University of Chicago Press.

Çakır, M. A. (2018). Sosyal bilişsel öğrenme kuramı. *Pegem Atıf İndeksi*, 337-358.

Çelebi, N. (2007). *Sosyoloji notları*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Çetin, İ. (2020). Gelişmekte olan ülkelerde sosyal harcamaların ekonomik büyüme üzerindeki etkisi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 351-364.

Çimen, L. K. (2019). Eğitim fakültesi öğrencilerinin rol model tercihleri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 88-110.

Dabak, Ş., & Ayla, T. (2004). Sigara ve sağlık. *Sigaranın bilimsel yüzü*. İstanbul: Logos Yayıncılık.

Demirdağ, M. F. (2023). Tüketim sosyolojisi açısından sigara kullanımı: Nitel araştırma. *SSD Journal*, 8(36), 247-252.

Doğan, İ. (2012). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi.

Duran, S. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin sigara içme davranışının aile ilişkileri ve bağlanma stilleri ile ilişkisi. *Genel Tıp Dergisi*, 28(1), 6-13.

Durkheim, E. (2004). *Sosyolojik yöntemin kuralları*. (Çev. C. Saraçoğlu). İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınlar.

Ergun, M. (1994). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Ocak Yayınları.

Ersanlı, E. (2007). Çocuğun davranışlarının biçimlenmesinde rol model davranışların etkisi. *Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu (ss. 321-327)*. Ankara: Hegem Yayınları.

Fadıloğlu, Ç. (1993). Sigara ve eğitim. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 9(2), 115-128.

Fergusson, D. M., Lynskey, M. T., ve Horwood, L. J. (1995). The role of peer affiliations, social, family and individual factors in continuities in cigarette smoking between childhood and adolescence. *Addiction*, 90(5), 647-659.

Fichter, H. J. (2016). *Sosyoloji nedir*. (Cev. N. Celebi). Ankara: Anı Yayıncılık.

Fromm, E. (2004). *Psikanaliz ve din* (Çev: A. Arıtan). *Arıtan Yay., İstanbul*.

Gallagher, S. (2022). What is phenomenology? In *Phenomenology* (pp. 1-10). Cham: Springer International Publishing.

Gillum, R. F. (2005). Frequency of attendance at religious services and cigarette smoking in American women and men: The Third National Health and Nutrition Examination Survey. *Preventive medicine*, 41(2), 607-613.

Gilman, S. L., & Zhou, X. (2004). *Smoke: A global history of smoking*. Reaktion Books.

Glendinning, A., Shucksmith, J., & Hendry, L. (1997). Family life and smoking in adolescence. *Social Science & Medicine*, 44(1), 93-101.

Holloway, I. & Wheeler, S. (1996). *Qualitative research for nurses*. Oxford: Blackwell Science Ltd.

İkinci, S., & Akdur, R. (2013). Sosyokültürel faktörler ve sigara. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı.[Elektronik Dergi]*.

Karakuş, S. (2005). Beden eğitimi ve spor yüksek okulunda okuyan öğrencilerin fiziksel sağlıkları ile serbest zaman ve sigara kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 1-13.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karaoğlu, N. (2012). Tıp eğitiminde rol modellik ve aile hekimliği için önemi. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 6(2).

Kartal, A., Ergin, E., & Kanmış, H. D. (2020). COVID-19 pandemik salgın döneminde yaşam kalitesini arttırmaya yönelik sağlıklı beslenme ve fiziksel aktivite önerileri. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(COVID-19), 149-155.

Kılavuz, M. A. (2005). Anne baba örnek davranışlarının çocukların ve ergenlerin dinî kişiliğinin oluşumuna etkileri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(2), 41-58.

Kim, H. H. S., & Chun, J. (2018). Analyzing multilevel factors underlying adolescent smoking behaviors: the roles of friendship network, family relations, and school environment. *Journal of School Health*, 88(6), 434-443.

Kitzinger, J. (1995). Qualitative research: introducing focus groups. *Bmj*, 311(7000), 299-302.

Koenig, H. G., George, L. K., Cohen, H. J., Hays, J. C., Larson, D. B., & Blazer, D. G. (1998). The relationship between religious activities and cigarette smoking in older adults. *The Journals of Gerontology Series A: Biological Sciences and Medical Sciences*, 53(6), M426-M434.

Koenig, H. G. (2001). Religion and medicine II: Religion, mental health, and related behaviors. *The International Journal of Psychiatry in Medicine*, 31(1), 97-109.

Krefting, L. (1991). Rigor in qualitative research: The assessment of trustworthiness. *The American Journal of Occupational Therapy*, 45 (3), 214-222.

Kvale, S. (1996). *InterViews: an introduction to qualitative research interviewing*. Sage.

Littlecott, H. J., Moore, G. F., Evans, R. E., Melendez-Torres, G. J., McCann, M., Reed, H., & Hawkins, J. (2023). Perceptions of friendship, peers and influence on adolescent smoking according to tobacco control context: a systematic review and meta-ethnography of qualitative research. *BMC Public Health*, 23(1), 424.

Mills, C.W. (2007). *Toplumbilimsel düşün.* (Çev. Ü. Oskay). İstanbul: Der Yayınları.

Nakajima, H. (1996). Message from the Director General of World Health Organisation for world no tobacco day. *WHO Tobacco Alert. Internet Edition-Advisory Kit*, 4, 50-1.

Ozankaya, O. (1991). *Toplumbilim*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Özcan, S., Yunus Taş, H., & Çetin, Y. (2013). Sigara ile mücadelede toplumsal bilinç. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2(4), 152-175.

Pekşen, Y., Canbaz, S., Sünter, A. T., & Tunçel, E. K. (2005). Ondokuz Mayıs üniversitesi Yaşar Doğu beden eğitimi ve spor yüksek okulu öğrencilerinde sigara içme sıklığı ve etkileyen faktörler. *Journal of Dependence*, 6, 111-116.

Run, E. C., Butt, M., & Nee, C. Y. (2010). The influence of role models on young adults purchase. *Jurnal Kemanusiaan*, 8(1).

Sezgin, L., & Pirinçci, E. (2020). Muş ili ve ilçelerindeki hastanelerde görev yapan hemşirelerin sigara içme durumlarının değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(3), 14-21.

Simmel, G. (2019). *Modern kültürde çatışma*. (Çev. Tanıl Bora). İstanbul: İletişim Yayınları.

Slattey, M. (2014). *Sosyolojide temel fikirler*. (Çev. Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz). İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Stanton, H. J., Martin, J., & Henningfield, J. E. (2005). The impact of smoking on the family. *Current Paediatrics*, 15(7), 590-598.

Thomeer, M. B., Hernandez, E., Umberson, D., & Thomas, P. A. (2019). Influence of social connections on smoking behavior across the life course. *Advances in life course research*, 42, 100294.

TKSBEP. (2018). “2018-2023 Tütün kontrolü strateji belgesi ve eylem planını”, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://havanikoru.saglik.gov.tr/depo/Dokumanlar/ulusal-tutun-kontrol-programi-eylem-planı.pdf. (Erişim Tarihi: 9.06.2024).

Turhan, E., İnandı, T., Özer, C., & Akoğlu, S. (2011). Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. *Turkish Journal of Public Health*, 9(1), 33-44.

TÜİK, (2023). “Türkiye Sağlık Araştırması, 2022”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2022-49747>. (Erişim Tarihi: 9.06.2024).

Wallace, R & Wolf, A. (2012). *Çağdaş sosyoloji kuramları-klasik geleneğin genişletilmesi* (Çev. M. R. Ayas ve L. Elburuz). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Spor Yöneticiliği Öğrencilerinin... The Meric Journal Cilt:9 Sayı:2 Yıl:2025
WHO. (2023). “Tütün” World Health Organization.
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco> (Erişim Tarihi:
9.06.2024).

Whooley, M. A., Boyd, A. L., Gardin, J. M., & Williams, D. R. (2002). Religious involvement and cigarette smoking in young adults: The CARDIA study. *Archives of internal medicine*, 162(14), 1604-1610.

Van Manen, M. (2017). But is it phenomenology? *Qualitative health research*, 27(6), 775-779.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zencirkıran, M. (2015). *Sosyoloji*. Bursa: Dora Yayınevi.